

GHID PENTRU PEDAGOGI ȘI PSIHOLOGI
pentru munca cu părinții

„Pași spre o bună utilizare a
dispozitivelor electronice și
comunicarea nonviolentă în mediul
online”

CUPRINS

GHID PENTRU PEDAGOGI ȘI PSIHOLOGI.....	3
BAZĂ ȘI INTRODUCERE.....	4
Definirea noțiunii de violență pe Internet.....	4
Despre cercetare.....	4
Violența digitală se poate manifesta în diferite moduri.....	4
ACTIVITĂȚILE PROGRAMULUI.....	6
REZULTATELE PROGRAMULUI PENTRU ELEVI ȘI PĂRINȚI.....	6
A T E L I E R E.....	8
ATELIERUL 1: CUM SĂ REACȚIONAȚI LA VIOLENȚA PE INTERNET, CONFLICTE ȘI AGRESIUNE.....	9
ATELIERUL 2: PREGĂTIȚI COPIII SĂ FACĂ FAȚĂ MAI BINE CONFLICTELOR DE LA EGAL LA EGAL.....	14
ATELIERUL 3: AJUTOR COPIILOR SĂ STĂPÂNEASCĂ DIFERITE EMOȚII.....	18
ATELIERUL 4: AJUTOR COPIILOR SĂ SE LUPTE CU VIOLENȚA DE LA EGAL LA EGAL PE INTERNET.....	21
LITERATURĂ.....	25

Institutul Pedagogic din Voivodina - Proiectul „Siguranța pe Internet - prevenire și educație”
în colaborare cu Secretariatul Provincial pentru Educație, Reglementări, Administrație și
Minoritățile Naționale - Comunitățile Naționale

Autor: Zagorka Marinković

GHID PENTRU PEDAGOGI ȘI PSIHOLOGI

Ghidul este destinat pedagogilor și psihologilor în munca lor cu părinții, deoarece în practica de până în prezent s-a arătat că un număr mare de părinți anchetați nu știe să identifice violența pe Internet și nici n-are anumite cunoștințe necesare pentru a-și proteja copiii.

Violența digitală reprezintă situații în care un copil sau adolescent este expus unui atac al unui alt copil, adolescent sau grup de copii, prin Internet sau telefon mobil.

Violența digitală include orice formă de mesaje text prin Internet sau telefoane mobile. Are drept scop să rănească, să hărțuiască sau să provoace în alt mod rău unui copil, tânăr sau adult care nu se poate proteja de astfel de acțiuni.

În programul „Pași spre o bună utilizare a dispozitivelor electronice și comunicarea nonviolentă în mediul online” sunt planificate patru teme/ateliere de lucru care vor fi tratate în cadrul ședințelor Consiliului părinților și al ședințelor cu părinții, pe durata unei ore școlare, care pot fi repartizate în funcție de posibilități și în conformitate cu programa școlară și planul anual de activitate. Se recomandă să se elaboreze cel puțin două teme cu părinții.

BAZĂ ȘI INTRODUCERE

Definirea noțiunii de violență pe Internet

Prin noțiunea de violență pe Internet (violență digitală), în cercetarea acestui proiect care a fost realizat, se subînțelege comportamentul unui individ sau al unui grup atunci când se utilizează dispozitivele electronice (telefon mobil, computer, cameră, platformă de joc etc.), care se repetă și care are drept scop să sperie, să enerveze, să jignească sau să jeneze pe cineva. Același termen va fi folosit în continuarea planului de acțiune și a programului educațional preventiv „Pași spre o bună utilizare a dispozitivelor electronice și comunicarea nonviolentă în mediul online”.

Materialul educațional pentru părinți a fost creat astfel încât aceștia să se informeze despre conceptul și tipurile de violență pe Internet, pentru a le prezenta astfel încât părinții să poată identifica violența pe Internet după realizarea atelierelor.

Violența și abuzul digital reprezintă abuzul de tehnologii informaționale care poate duce la rănirea unei alte persoane și amenințarea demnității și se realizează prin trimiterea de mesaje (răspândirea neadevărurilor), trimiterea fotografiilor false prin e-mail, SMS, MMS, prin intermediul unui site web, chat și participarea la forumuri, rețele de socializare etc. (<https://cuvamte.gov.rs/шта-је-насиље/ДИГИТАЛНОНАСИЉЕ/>).

Despre cercetare

Scopul cercetării „Violența digitală în școlile elementare din Voivodina din perspectiva elevilor și părinților” a fost anchetarea părinților și elevilor școlilor elementare de pe teritoriul P.A. Voivodina în legătură cu experiențele lor raportat la violența pe Internet și atitudinile lor cu privire la acest tip de violență, precum și cu privire la posibilitățile de protecție împotriva violenței digitale.

Rezultatele cercetării arată că aproximativ două treimi dintre elevii chestionați (76,7%) și un procent semnificativ mai mare de părinți (86,6%) își exprimă incertitudinea în evaluarea lor cu privire la trăirea violenței pe Internet.

Când este vorba de anumite forme de violență pe Internet, experiențele elevilor arată că acestea apar cel mai adesea în clasa a V-a, în timp ce, conform experienței părinților, cel mai des li se întâmplă copilului/copiilor lor în clasa a VII-a.

Potrivit platformei „Čuvam te” (Te păzesc), cele mai răspândite forme de violență pe Internet sunt amenințările, hărțuirea, șantajul, utilizarea abuzivă a datelor și/sau fotografiilor cu caracter personal ale altor persoane, hărțuirea cibernetică, crearea și utilizarea de profiluri false, abuzul sexual pe Internet, pornografie infantilă, discurs instigator la ură, diverse escrocherii pe Internet etc.

Violența digitală se poate manifesta în diferite moduri:

- postarea de mesaje deranjante, jignitoare sau amenințătoare, poze sau videoclipuri pe profilurile altor persoane, prin SMS, mesaje instant, e-mail, lăsându-le pe chat;

- înregistrarea și distribuirea de imagini, mesaje și materiale cu conținut sexual;
- hărțuire prin apeluri telefonice;
- prezentare falsă, folosirea identității altcuiva;
- comunicarea neautorizată a informațiilor private ale altor persoane, acuzații false sau zvonuri despre o altă persoană pe profilurile rețelelor de socializare, bloguri etc.;
- schimbarea sau furtul parolelor;
- trimiterea de viruși;
- ridiculizarea în camerele de chat online și forumurile de pe Internet, comentarii neadecvate la pozele altor persoane, mesaje pe profiluri, bloguri;
- ignorarea, excluderea, instigarea la ură.

Violența digitală este cea mai răspândită în rândul generațiilor tinere, dar se întâmplă și ca adulții să comită violență împotriva copiilor – hărțuindu-i sau persecutându-i cu ajutorul Internetului. Adulții (prădători sau agresori sexuali) se pot prezenta în mod fals pe internet și astfel intră în comunicare cu copiii și tinerii, totul cu scopul de a-i abuza sexual. În acest caz vorbim despre violența sexuală sau abuzul sexual pe Internet - „*Gruming*“ și „*seksing*“ - trimiterea și partajarea conținutului cu conținut sexual explicit pe rețelele de socializare sau pe Internet.

Cu această ocazie, dorim să vă reamintim sarcinile de bază ale școlii: sarcina materială, funcțională și educațională.

- Sarcina materială se referă la însușirea de cunoștințe, dobândirea abilităților și obiceiurilor necesare pentru aplicarea cu succes a cunoștințelor în practică,
- sarcina funcțională se referă la dezvoltarea abilităților psihofizice de bază pe care se bazează progresul ulterior al individului,
- în timp ce sarcina educațională se referă la construirea și modelarea unei persoane ca ființă umană, viziunea sa asupra vieții și asupra lumii, viața senzuală și volitivă, toate trăsăturile pozitive ale personalității și caracterului.

Subliniem rolul și importanța funcției educaționale a școlii, deoarece această funcție stă la baza socializării individului în comunitatea socială. Ea facilitează formarea individului și adoptarea sistemului de valori al unei anumite orânduiri sociale, pe baza căruia individul funcționează fără probleme.

Programul educațional preventiv „Pași spre o bună utilizare a dispozitivelor electronice și comunicarea nonviolentă în mediul online” își propune să stabilească activități școlare preventive.

ACTIVITĂȚILE PROGRAMULUI:

- Informarea angajaților din școlile din Voivodina despre rezultatele cercetărilor violenței pe Internet (violetenței digitale).
- Stabilirea unui set de activități pentru directorii de școli în lucrul cu părinții, profesorii și elevii, care se vor desfășura în mod regulat pe parcursul anului școlar.
- Stabilirea unui set de activități de servicii pedagogice și psihologice în lucrul cu părinții, profesorii și elevii, care se vor desfășura în mod regulat pe parcursul anului școlar.
- Stabilirea unui set de activități ale diriginților și profesorilor în lucrul cu părinții, profesorii și elevii, care se vor desfășura în mod regulat pe parcursul anului școlar.
- Stabilirea unui set de activități ale elevilor pentru prevenirea violenței digitale care se vor desfășura în mod regulat pe parcursul anului școlar.

REZULTATELE PROGRAMULUI PENTRU ELEVI ȘI PĂRINȚI

- Vor învăța ce este violența de la egal la egal;
- Vor afla ce tipuri de violență între egali există;
- Vor înțelege rolurile în cadrul sistemului de egali în care se săvârșește violența;
- Vor învăța strategii pentru prevenirea violenței între egali;
- Vor învăța despre aspectele utile ale utilizării dispozitivelor electronice;
- Vor afla ce este violența pe Internet și care sunt formele acesteia;
- Vor învăța ce pot face copiii dacă se confruntă cu violența de la egal la egal;
- Cum pot copiii să evite violența de la egal la egal;
- Cum să se comporte dacă violența a avut loc sau are loc în prezent;
- Cum să se includă adulții;
- Cum să fii prieten cu o persoană care suferă violență de la egal la egal;
- Cum să ajutați și să răspundeți la violența pe Internet în calitate de părinte;
- Cum să acționați împotriva violenței pe Internet;
- Deosebirea dintre violența de la egal la egal și conflict;
- Cum să identificați sentimentele copilului dvs. (sentimentele dvs.);
- Cum să ajutați copilul atunci când are un conflict între egali;
- Cum să comunicați despre ce are nevoie copilul în situații dificile;

- Cum să mențineți o comunicare deschisă cu copilul;
- Reglarea emoțiilor la copii;
- Rolul părinților în reglarea emoțională a copiilor;
- Cum să învățați copilul să se calmeze;
- Strategii de reglare a emoțiilor pe care copiii și părinții le pot practica împreună;
- Copiii care comit violență pe Internet și copiii care suferă violență pe Internet – diferențele;
- A înțelege de ce copiii nu se confesează despre violența pe Internet;
- Cum să acționați împotriva violenței pe Internet;
- Vor afla unde pot raporta și la cine să apeleze atunci când apare violența;
- Părinții vor învăța cum să-și susțină cel mai bine copilul;
- Pași pentru crearea de rețele și cooperare între părinți și școală;

ATELIERE

ATELIERUL 1: - CUM SĂ REACȚIONAȚI LA VIOLENȚA PE INTERNET, CONFLICTE ȘI AGRESIUNE

TEMA: TIPURI DE VIOLENȚĂ

OBIECTIVUL: Încunoștințarea părinților cu noțiunea de violență digitală/electronică ca cel mai frecvent, dacă nu și cel mai dominant aspect al violenței și identificarea formelor și caracteristicilor ei.

PROCEDURA CUNOAȘTERII:

- distingerea formelor de comportament violent după tip și intensitate
- identificarea indivizilor implicați în soluționarea cazurilor de violență, în funcție de intensitate
- introducerea și încurajarea participanților să mediteze în mod aparte asupra violenței electronice/digitale, formelor și consecințelor acesteia

MATERIAL: - cartonașe - tipuri de violență pe niveluri/intensitate

DURATA: 45 de minute

ACTIVITATEA 1: Prezentarea conținutului atelierului de astăzi și o scurtă discuție. Moderatorul/a salută participanții. Începe discuția, îi întreabă despre violență - ce este și ce nu este violență, care sunt formele și tipurile de comportament violent și cum să le identifice. Scurtă discuție, dacă este necesar.

Durata: 10 de minute

ACTIVITATEA 2: Munca pe grupuri - fiecare grup primește cartonașe cu forme și tipuri specifice de violență, dar nu sortate pe niveluri (se decupează fiecare coloană separat, fără a marca nivelul - grupurile primesc câte 15 cartonașe fiecare și trei tabele în care ar trebui să repartizeze cartonașele, anexa 1 și 2 - Cartonașe - tipuri de violență pe niveluri/intensitate)

2.1. Sarcina fiecărui grup este de a grupa formele date de violență pe trei niveluri - în funcție de intensitate - și de a scrie propuneri despre cine ar trebui să se implice și să reacționeze la fiecare nivel de violență perceput. Apoi răspunsurile se compară cu tabelul din anexă - cu o scurtă discuție.

2.2. Întrebări pentru discuție: A fost dificil de clasificat formele de violență pe niveluri? Credeți că în rândul elevilor există o conștientizare care forme de comportament pot fi clasificate drept violență? Și printre profesori, părinți și angajați?

Durata: 20 de minute

ACTIVITATEA 3: Discuții despre violența electronică/digitală și agresiunea la copii

3.1. Ce părere aveți despre exemplele de pe diferite niveluri legate de violența digitală? Aveți ceva de adăugat? Credeți că nivelurile sunt bine definite, din experiența dvs.?

Durata: 15 de minute

3.2. Recomandări pentru PĂRINȚI

- Petreceți timp cu copiii, în activități comune pe dispozitive digitale/internet.
- Lucrați continuu la îmbunătățirea abilităților digitale proprii și ale copilului dumneavoastră.
- Creați reguli și limite de timp rezonabile pentru utilizarea dispozitivelor digitale. Respectați-le cu consecvență!
- Informați-vă despre potențialele riscuri ale Internetului. Spuneți-i copilului dvs. ce este bine și ce este rău la Internet (va înțelege dacă îi explicați într-un mod adecvat).
- Asigurați-vă că, copilul dvs. nu distribuie nicio informație personală online. Nu împărtășiți datele lui personale în public!
- Respectați restricțiile de vârstă pentru utilizarea platformelor și serviciilor de pe Internet.
- Alegeți pentru copilul dvs. conținuturi digitale adecvate vârstei, aplicații, jocuri video (de exemplu, browsere pentru copii).
- Fiți sensibili la schimbările în comportamentul copilului dvs. care ar putea indica asupra faptului că este expus la unele dintre riscurile de pe Internet.
- Construiți o relație de încredere reciprocă cu copilul dvs., încurajați-l să vi se adreseze ori de câte ori ceva de pe Internet îl sperie, îl supără sau îl îngrijorează...
- Utilizați controlul parental, setările de confidențialitate și alte măsuri tehnice de protecție a copiilor în timp ce utilizează Internetul.

ACTIVITATEA 4: Temă de casă

- Broșură pentru părinți - Aflați despre riscurile și posibilitățile pe care le oferă Internetul (<https://digitalni-vodic.ucpd.rs/resursi/>)
- Ghid pentru părinți: Ce a fost azi la școală (2011)

Anexa 1 și 2 - Cartonaje - tipuri de violență pe niveluri/intensitate

(Preluat și modificat din Ghidul pentru implementarea unui protocol special pentru protecția copiilor și elevilor împotriva violenței, abuzului și neglijenței în instituțiile de educație și instrucție, Republica Serbia, Ministerul Învățământului, 2009)

FORME DE COMPORTAMENT – I NIVEL (CEA MAI MICĂ INTENSITATE)

RĂSPUNDE: Cine este implicat în soluționarea cazului?

VIOLENȚĂ FIZICĂ	VIOLENȚA EMOȚIONALĂ - PSIHICĂ	VIOLENȚĂ SOCIALĂ	VIOLENȚĂ ȘI ABUZ SOCIAL	VIOLENȚĂ PRIN ABUZ DE TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE

FORME DE COMPORTAMENT – Al II-lea NIVEL (INTENSITATE MEDIE)

RĂSPUNDE: Cine este implicat în soluționarea cazului?

VIOLENȚĂ FIZICĂ	VIOLENȚA EMOȚIONALĂ - PSIHICĂ	VIOLENȚĂ SOCIALĂ	VIOLENȚĂ ȘI ABUZ SOCIAL	VIOLENȚĂ PRIN ABUZ DE TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE

FORME DE COMPORTAMENT – Al III-lea NIVEL (CEA MAI MARE INTENSITATE)

RĂSPUNDE: Cine este implicat în soluționarea cazului?

VIOLENȚĂ FIZICĂ	VIOLENȚA EMOȚIONALĂ - PSIHICĂ	VIOLENȚĂ SOCIALĂ	VIOLENȚĂ ȘI ABUZ SOCIAL	VIOLENȚĂ PRIN ABUZ DE TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE

Carduri - primul nivel

Decupați 5 cartonașe care reprezintă forme din fiecare tip de violență

La primul nivel, de regulă, activitățile sunt întreprinse independent de diriginte, profesor, respectiv educator, în cooperare cu părintele, în ceea ce privește activitatea educațională îmbunătățită cu grupul educațional, comunitatea de clasă, grupul de elevi și individual. În mod excepțional, dacă comportamentul violent se repetă, dacă munca educațională nu a fost eficientă, dacă consecințele sunt mai grave, dacă este vorba de violență și abuz de către un grup față de un individ sau dacă același copil și elev suferă violență și abuzuri repetate pentru situații de primul nivel, instituția intervine cu activități prevăzute pentru al doilea, respectiv al treilea nivel.

VIOLENȚĂ FIZICĂ	VIOLENȚA EMOȚIONALĂ - PSIHICĂ	VIOLENȚĂ SOCIALĂ	VIOLENȚĂ ȘI ABUZ SOCIAL	VIOLENȚĂ PRIN ABUZ DE TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE
lovire, împingere, ciupire, zgâriere, țintire, tragere, mușcătură, împiedicare, lovire cu picioarele, murdărire, distrugerea lucrurilor	batjocură, înjosire, bârfă, jignire, ofensă, insultare, înjurături, etichetare, imitare, „a numi cu cuvinte urâte”	tachinare, batjocorire, ignorare, excluderea dintr-un grup sau favorizarea pe baza statutului social, a naționalității, apartenenței religioase, disciplinare violentă, răspândire de zvonuri	tachinare, înjurături, comentarii lascive, răspândirea zvonurilor, etichetare, atingeri sexuale, gesticulare	apeluri telefonice hărțuitoare, trimiterea mesajelor hărțuitoare, SMS, MMS, prin web-site...

Cartonașe - al doilea nivel

Decupați 5 cartonașe care reprezintă forme din fiecare tip de violență.

La al doilea nivel, de regulă, activitățile sunt întreprinse de diriginte, respectiv educator, în cooperare cu pedagogul, psihologul, echipa de protecție și directorul, cu participarea obligatorie a părinților, în ceea ce privește îmbunătățirea activității educaționale. Dacă activitatea educațională sporită nu este eficientă, directorul inițiază procedura educațională și impune o măsură educativă, în conformitate cu Legea.

VIOLENȚĂ FIZICĂ	VIOLENȚA EMOȚIONALĂ - PSIHICĂ	VIOLENȚĂ SOCIALĂ	VIOLENȚĂ ȘI ABUZ SOCIAL	VIOLENȚĂ PRIN ABUZ DE TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE
pălmuire, lovire, călcare în picioare, ruperea hainelor, închidere, scuipat, luare și distrugere a proprietății, tragerea scaunului, tragerea de de urechi și păr	șantaj, amenințări, pedepse nedrepte, interzicerea comunicării, excluderea, respingerea, manipularea	uneltire, ignorare, neincluere, neacceptare, manipulare, exploatare, naționalism	atingere sexuală, prezentarea de materiale pornografice, arătarea părților intime ale corpului, dezbrăcarea	reclame, clipuri, bloguri, abuz de forumuri și chat-uri, înregistrarea cu camera a persoanelor împotriva voinței lor, înregistrarea scenelor violente cu camera, distribuirea de înregistrări și imagini

Cartonașe - al treilea nivel

Decupați 5 cartonașe care reprezintă forme din fiecare tip de violență.

La al treilea nivel, activitățile sunt întreprinse de către director cu echipa de protecție, cu angajarea obligatorie a părinților și a instituțiilor competente (centrul pentru munca socială, instituția sanitară, poliție și alte instituții). Dacă prezența părinților nu este în interesul elevului, respectiv poate să-i facă rău, să-i amenințe siguranța sau să perturbe procedura din instituție, directorul informează centrul pentru munca socială, respectiv poliția. La acest nivel, munca educațională intensivă cu elevul și demararea procedurilor educaționale și disciplinare și impunerea de măsuri, în condițiile Legii, sunt obligatorii. Dacă o altă instituție este angajată să lucreze cu elevul, instituția cooperează cu aceasta și coordonează activitățile între ele.

VIOLENȚĂ FIZICĂ	VIOLENȚA EMOȚIONALĂ - PSIHICĂ	VIOLENȚĂ SOCIALĂ	VIOLENȚĂ ȘI ABUZ SOCIAL	VIOLENȚĂ PRIN ABUZ DE TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE
bătăi, strangulare, aruncare, cauzarea de arsuri, privare de hrană și somn, expunere la temperaturi scăzute, atac cu armă...	intimidare, șantaj, racket, limitarea deplasării, incitare la consumul de substanțe psihoactive, includere în secte, neglijare...	amenințări, izolare, respingeri, teroarea grupului împotriva indivizilor/grupurilor, discriminare, grupuri închise organizate (clanuri), naționalism, rasism...	seducție de către adulți, proxenetism, abuz de poziție, incitare, extorcare și constrângere la un act sexual, viol, incest...	înregistrarea scenelor violente, distribuirea de înregistrări și imagini, pornografie infantilă

ATELIERUL 2: PREGĂTIȚI COPIII SĂ FACĂ FAȚĂ MAI BINE CONFLICTELOR DE LA EGAL LA EGAL

TEMA: REGULI DE FAMILIE PENTRU UTILIZAREA ÎN SIGURANȚĂ ȘI INTELIGENTĂ A INTERNETULUI

OBIECTIVELE:

- Încurajarea conștientizării cu privire la siguranța utilizării Internetului
- A se indica asupra violenței ca pe o amenințare la adresa spațiului personal

REZULTATELE: După atelier, părinții:

- Pot media în mod activ utilizarea de către copil a dispozitivelor digitale/Internetului.
- Sunt capabili să formuleze reguli de familie împreună cu copilul pentru utilizarea în siguranță și inteligentă a Internetului.
- Pot evalua beneficiile personale de la instruirea digitală și abilitățile digitale pe care ar trebui să le îmbunătățească pentru a face din Internet un mediu mai sigur pentru copil.

DURATA: 45 min

ACTIVITATEA 1: Prezentarea conținutului atelierului și o scurtă discuție (experiența de până în prezent). Moderatorul/a salută participanții. Îi întreabă dacă au aplicat până acum măsuri tehnice de protecție și care sunt experiențele lor? Au învățat sau au descoperit ceva nou ce ar dori să împărtășească cu grupul? Au întâmpinat ei, poate, unele dificultăți pe care au reușit sau nu au reușit să le depășească singuri?

Durata: 5 minute

ACTIVITATEA 2: Reguli de familie pentru utilizarea în siguranță și inteligentă a Internetului - lucru în grup la temă și discuție.

2.1. Temă pentru participanți: să formuleze reguli de familie în grupuri care să ajute părinții să stabilească limite bune (importante în toate aspectele vieții, mai ales când este vorba de utilizarea de către copil a dispozitivelor digitale) și să contribuie la o utilizare mai sănătoasă a dispozitivelor digitale de către toți membrii familiei, dar în primul rând de către copii. Fiecare grup trebuie să lipească pe tablă autocolantele cu regulile.

La formularea regulilor, se ghidează după următoarele întrebări (tipăriți regulile pentru lucrul în grup):

1. Unde (în ce locuri) nu ar trebui să li se permită copiilor să folosească dispozitive digitale?
2. Unde (în ce timp) nu ar trebui să li se permită copiilor să folosească dispozitive digitale?

3. În ce situații nu ar trebui să li se permită copiilor să folosească dispozitive digitale?
4. Care sunt modalitățile prin care părinții pot stabili un echilibru între timpul digital/Internet și timpul liber? Ce activități (fără a folosi un dispozitiv digital) sunt utile și stimulatoare pentru un copil de această vârstă?
5. Pentru ce activități ar trebui să li se permită copiilor să folosească dispozitive digitale?
6. Ce înseamnă să fii politicos și cuviincios atunci când folosești dispozitive digitale?
7. Ce înseamnă utilizarea în siguranță a dispozitivelor digitale?

Durata: 15 minute

ACTIVITATEA 3: Zece sfaturi pentru părinți - munca în grup, schimbul de opinii.

3.1. Fiecare grup primește Anexa 1: Zece sfaturi pentru părinți cu privire la utilizarea tehnologiei digitale, tipărite pe hârtie A4.

Grupurile au sarcina de a citi cu atenție sfaturile și, fiecare pentru el însuși, de a le aranja în ordinea importanței pentru utilizarea în siguranță și inteligentă a tehnologiei (să scrie numărul 1 pe linie în fața sfaturilor pe care le consideră cele mai importante și așa mai departe până la numărul 10, pe care îl scriu în fața sfatului care este, după părerea lor, cel mai puțin important). Mai întâi, fac schimb de opinii la nivelul grupurilor mici. Fiecare grup ar trebui să fie de acord cu cel puțin 3 sfaturi din partea de sus (cel mai important) și 3 din partea de jos a listei (cel mai puțin important).

3.2. Reprezentanții grupurilor raportează în plen cum au aranjat sfaturile, dacă au convenit la nivel de grup. Dacă există un dezacord, care este... Moderatorul a scris anterior sfaturile (doar titlurile) pe flipchart și acum scrie ceea ce spun participanții (numerele curente de lângă sfaturi).

Durata: 20 de minute

ACTIVITATEA 4: Temă de casă: Vizionați desene animate cu copiii și vorbiți despre ele: Comportamentul bun pe Internet și Cooperarea dintre părinți și copii la utilizarea Internetului:

Durata: 5 minute

- <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/crtani-filmovi/>
- Ghid pentru părinți - Stop violenței digitale

ANEXA 1

ZECE SFATURI PENTRU PĂRINȚI CU PRIVIRE LA UTILIZAREA TEHNOLOGIEI DIGITALE

1. UTILIZAȚI TEHNOLOGIA PENTRU A COMUNICA - Conectați-vă și discutați cu rudele prin chat video. Dacă sunteți pe drum, citați-i copilului pe telefon sau tabletă o poveste înainte de culcare. Împreună cu copilul dumneavoastră, trimiteți e-mail-uri rudelor și prietenilor cu care vă vedeți rar (de exemplu, locuiesc în străinătate).
2. UTILIZAȚI TEHNOLOGIA CA INSTRUMENT - Înregistrați situații interesante sau evenimente importante cu smartphone-ul sau tableta și creați împreună o prezentare de diapozitive folosind un instrument digital. Urmăriți împreună cu copilul ceea ce îl interesează (de exemplu, un scurt videoclip cu un vulcan în erupție sau instrucțiuni despre cum să facă ceva). Utilizați calculatorul pentru a calcula de câți bani aveți nevoie pentru a cumpăra mai multe jucării. Utilizați o aplicație de măsurare (lupă) pentru a vedea detalii fine în natură. Ascultați muzică pentru copii pe smartphone-ul dvs. Utilizați un dicționar online pentru a găsi semnificația unui cuvânt necunoscut sau a unui cuvânt în limbă străină.
3. PARTICIPAȚI ACTIV... - Rezistați tentației de a folosi tehnologia ca „babysitter”. În schimb, folosiți-o ca o modalitate de conectare cu copilul. Vizitați site-uri web și browsere web pentru copii, biblioteci digitale... Citiți sau ascultați împreună o carte digitală, discutați cu copilul dumneavoastră despre ceea ce ați citit/ascultat, rugați-l să compare personajele din poveste cu oameni din viața lui, să vină cu un final diferit al poveștii... Jucăți împreună jocuri video, întrebați-vă copilul care sunt preferatele lui și de ce. Urmăriți împreună videoclipuri științifice. Efectuați împreună experimentul conform instrucțiunilor de pe Internet.
4. ASIGURAȚI-VĂ CĂ, COPILUL CÂȘTIGĂ ZILNIC EXPERIENȚE PRIN JOC - Înainte de a cumpăra copilului dumneavoastră o tabletă sau alt dispozitiv digital, asigurați-vă că îi plac jocurile care nu implică dispozitive digitale: construirea cu blocuri sau alte jocuri de construcție, crearea de opere de artă, citirea de cărți și cărți ilustrate, jocuri de teatru și jocuri pe tablă. Nu uitați că învățarea prin joacă cu semenii (în parc, pe terenul de joacă, în camera de joacă etc.) este principala formă de învățare în copilărie și că jocul nestructurat este unul dintre cei mai importanți factori ai dezvoltării intelectuale, emoționale, sociale și fizice a copilului.
5. SETAȚI LIMITE ȘI RESPECTAȚILE - Așa cum generațiile anterioare au stabilit limite pentru vizionarea televizorului, părinții de astăzi stabilesc limite copiilor lor pentru timpul petrecut în fața unui ecran (de televizor, computer, tabletă sau telefon mobil), pentru conținut, precum și pentru contextul în care le folosesc. Cât timp pe zi? Când? Atunci când aveți dumneavoastră nevoie de timp concentrat pentru, de ex. să plătiți facturile? Sau când copilul este ocupat cu o activitate creativă? Stabiliți-vă limitele familiei pentru utilizarea tehnologiei și fiți consecvenți.
6. FIȚI CRITICI PENTRU BUNĂSTAREA COPILULUI DVS. - Acordați atenție evaluării conținutului digital (de ex. eticheta jocului video PEGI), dar rețineți că evaluatorii nu au nicio perspectivă asupra nevoilor și intereselor specifice ale copilului dvs.! Dacă optați pentru timpul petrecut în fața ecranului, revizuiți ceea ce a

văzut copilul și urmăriți împreună pentru a-l ajuta să înțeleagă ce vede. Examinați utilitatea aplicațiilor pe care le alegeți - sunt ele interactive și încurajează creativitatea, inovația și rezolvarea problemelor? Utilizați aplicațiile împreună cu copilul dvs. pentru a putea lua o decizie bună. Faceți o alegere conștientă.

7. **NU LĂSAȚI CA TEHNOLOGIA SĂ VĂ ÎMPIEDICE ACTIVITĂȚIILE COMUNE** - Mesele în familie sunt un moment excelent pentru a vorbi, a împărtăși evenimentele zilei și a crea relații strânse. Mersul cu mașina este un moment bun pentru a vorbi, a cânta și a juca jocuri, atâta timp cât nu distrage atenția șoferului. Pregătirea meselor împreună nu numai că are impact asupra calității relației, ci oferă și o oportunitate copilului dumneavoastră de a folosi matematica în mod activ și de a dezvolta abilitățile lingvistice. Gândiți-vă, tehnologie sau timp prețios când familia este laolaltă?
8. **FIȚI UN MODEL DE COMPORTAMENT SĂNĂTOS** - Aveți conversații lungi pe telefonul mobil în fiecare zi sau vă uitați la televizor sau filme ore întregi în fiecare seară? Este televizorul pornit în fundal, chiar și atunci când nu se uită nimeni? Țineți telefonul mobil pe masă în timpul prânzului? Jucați jocuri online până la miezul nopții? Meditați asupra tipului de model pe care sunteți pentru copilul dvs. în utilizarea tehnologiei. Copiii învață mult mai bine observând comportamentul adulților decât atunci când îi învățați direct (spuneți-le ce să facă).
9. **ESTE ÎN REGULĂ SĂ SPUNEȚI NU** - Evaluați ce este mai bine pentru familia dvs. și țineți minte: companiile de tehnologie se promovează în calitate de consumator, așa că – aveți grijă. Fiți atenți când decideți dacă și cum să adăugați tehnologie în ziua copilului dumneavoastră.
10. **FIȚI DEȘTEPTI, FIȚI ÎN SIGURANȚĂ**- Aveți grijă la setările de confidentialitate de pe dispozitivele digitale pe care le folosește copilul dvs. Respectați regulile privind limita de vârstă minimă pentru utilizarea și publicarea în mod public a fotografiilor copiilor (partajare). Distribuți prietenilor și familiei regulile dvs. despre postarea de informații despre copilul dvs. pe rețelele de socializare. Asigurați-vă că grădinița sau școala vă solicită permisiunea înainte de a posta fotografii cu copilul dvs. pe rețelele de socializare sau pe site-uri web.

ATELIERUL 3: AJUTOR COPILOR SĂ STĂPÂNEASCĂ DIFERITE EMOȚII
TEMA: CONȘTIENTIZAREA PROPRIULUI COMPORTAMENT VIOLENT ȘI A FURIEI

OBIECTIVUL: Cunoașterea modalităților de răspuns individual și de grup la violență.

REZULTATELE:

- Este conștientizat propriul comportament violent.
- Participanții identifică la ei înșiși cum/când devin supărați/furioși, care este „declanșatorul” pentru furia lor.

PROCEDURA CUNOAȘTERII:

- identificarea furiei la copii cauzată de comportamentul violent.
- ce ne „spune” mânia și cum copiii pot cădea cu ușurință în capcana propriei furii.
- identificarea măsurii în care copiii participă la situații violente.

MATERIAL: Tablă de scris și cretă (sau markere și hârtii mari de scris, stickere autoadezive)

DURATA: 45 de minute

ACTIVITATEA 1: Moderatorul/a salută părinții și îi îndeamnă să se gândească dacă prin angajarea voinței copiii pot să-și reducă reacția la furie.

1.1. Le poate da un exemplu:

„Cercetașii au plecat în camping. Kosta monta un cort cu alți doi prieteni. Nu le-a mers bine deloc, deoarece acesta era un model nou de cort și nu l-au mai văzut până atunci. Când totul era aproape gata, Blaža a răsturnat din greșeală un țăruiș și cortul s-a prăbușit. Kosta s-a supărat foarte tare, a strigat la Blaža, l-a insultat, ba chiar a vrut să-l lovească”. Puteți da un alt exemplu legat de mediul școlar: o neînțelegere despre a curta prietena altcuiva sau un zvon că Blaža a spus ceva despre Kosta, dar el nu a spus-o de fapt...

1.2. Moderatorul/a întreabă participanții: „Cum credeți că ar reacționa Blaža după un astfel de comportament al lui Kosta?” O scurtă discuție. Părinții notează fiecare pe stickere sentimentele și emoțiile pe care astfel de situații le pot provoca copiilor. Moderatorul le lipește pe tablă și conduce discuția. Folosiți-le pentru următoarea activitate.

Durata 10 minute

ACTIVITATEA 2: Moderatorul introduce părinții în problemă și prezintă schema pe tablă.

2.1. **O mică teorie:** Moderatorul spune că furia noastră apare de obicei în relație cu alți oameni - cineva a făcut/a spus sau nu a făcut/a spus ceva care ne-a „rănit”, „amenințat”, „ne-a făcut o nedreptate”, iar furia apare ca reacție la „un posibil rău”. Uneori poate fi un răspuns adecvat la o amenințare reală și ne permite să începem să ne apărăm atunci când suntem atacați, dar uneori furia poate scăpa de sub control și poate încuraja forme distructive de comportament. Cu toate acestea, oameni diferiți în aceleași situații pot avea emoții diferite. Întrebarea este de ce este așa? Un răspuns ar fi că anumite emoții apar în funcție de modul în care înțelegem o anumită situație. Schema este următoarea:

Evenimentul (situația) → Cum înțelegem noi situația → Reacții emoționale

Dacă înțelegerea noastră a situației este determinată de experiența de a fi atacat (siguranța noastră, securitatea sau stima noastră de sine sau respectul din partea celorlalți...) mânia apare adesea ca o reacție. Cu toate acestea, uneori nu este o amenințare reală, ci noi percepem comportamentul cuiva ca atare.

Durata: 10 de minute

ACTIVITATEA 3:

Exemple de violență digitală, reacții și sentimente

3.1. Distribuți stickere părinților și spuneți-le să conceapă singuri și să scrie pe sticker o propoziție pe care au auzit-o/au citit-o, care, potrivit părerii lor, a reprezentat violență digitală. Poate fi, de asemenea, o scurtă descriere a unei acțiuni legate de violența digitală - ceva ce au experimentat personal sau ceva ce s-a întâmplat cuiva sau copiii lor.

3.2. Când părinții au terminat, lipesc stickere pe tablă. Moderatorul, după o scurtă trecere în revistă, evidențiază anumite propoziții sau descrieri, le citește și pune întrebări:

- Ce credeți, cât de des se poate vedea așa ceva?
- Cum se simte persoana căreia i se adresează o astfel de propoziție și/sau comportament? (încurajați participanții să enumere toate sentimentele posibile - rușine, dezamăgire, furie... orice le trece prin minte...)
- De ce credeți că o face persoana care a scris-o/a făcut-o?
- Ar trebui să raportăm sau să spunem cuiva dacă ni se întâmplă așa ceva sau dacă știm că cineva dintre noi a experimentat așa ceva?
- Cui ar trebui să ne adresăm?

La final, se dă o scurtă concluzie asupra necesității de a identifica și de a răspunde la violența electronică/digitală.

Durata: 25 de minute

ACTIVITATEA 4: Temă de casă

Vizionați filme promoționale cu copiii și vorbiți despre ele: Comportament frumos pe Internet și combaterea furiei.

- Ghid pentru părinți - „Alege cuvintele pentru a preveni ura” (Telenor, Unicef, Ministerul Învățământului din RS)
- Alege cuvintele pentru a preveni ura - spot promoțional - excelent pentru elevii de clasa a cincea și a șasea

UNELE RESURSE:

- SOS telefonul MÎȘDT pentru raportarea violenței
0800-200 201
- Linia națională a copiilor **(0800 123456 /0800 116111)**
- www.kliknibezbedno.rs
- Net patrola www.netpatrola.rs
- Direcțiilor de poliție regionale, serviciului de gardă
- Departamentului pentru lupta împotriva CÎT, Procuratura Publică Superioară din Belgrad, Savska 17a, Belgrad
- Departamentului pentru lupta împotriva criminalității de înaltă tehnologie, MAI Serbiei, în scris, prin venirea la birourile oficiale sau prin trimiterea mesajului prin e-mail childprotection@mup.gov.rs

ATELIERUL 4: AJUTOR COPILOR SĂ SE LUPTE CU VIOLENȚA DE LA EGAL LA EGAL PE INTERNET

TEMA: VIOLENȚĂ - NOȚIUNEA, TIPUL ȘI PARTICIPANȚII ÎN SITUAȚIILE VIOLENTE

OBIECTIVELE:

- Cunoașterea noțiunii și a tipurilor de violență.
- Înțelegerea factorilor care influențează apariția violenței.
- Indicarea asupra participanților în situațiile de violență: persoana care săvârșește, persoana care suferă și persoana care observă.
- o percepție mai largă a conflictelor, o mai bună înțelegere a acestora.

REZULTATELE:

- Conștientizarea complexității fenomenului – violența de la egal la egal
- Observarea și dezvoltarea abilităților necesare în procesul de elaborare, transformare a conflictelor
- Încunoașterea cu caracteristicile participanților în situațiile în care există violență

MATERIAL: Tablă de scris, hârtie A4, markere, bandă adezivă, foarfece, cretă.

DURATA: 45 de minute

ACTIVITATEA 1: Moderatorul salută părinții și le prezintă jocul a face cunoștință pe care îl vor juca.

1.1. Jocul - SĂ CREZI SAU SĂ NU CREZI

Participanții trebuie să spună 3 lucruri despre ei lângă numele lor, dintre care unul nu este adevărat. Ceilalți ghicesc ce este adevărat și ce nu este adevărat despre participantul care se prezintă.

Durata 10 minute

ACTIVITATEA 2: Moderatorul le prezintă părinților noțiunile pe care ei vor încerca să le definească mai întâi independent, iar apoi la nivel de grup prin discuție.

2.1. CE ESTE VIOLENȚA? ASOCIAȚII LA CUVÂNTUL CONFLICT?

Un vârtej de idei pe tema violenței. Invitați părinții să spună asociații (sentimente, trăsături, acțiuni) legate de violență și ce le vine în minte atunci când aud cuvântul „conflict”. Moderatorul notează asociațiile. După enumerarea asociațiilor, moderatorul oferă posibilitatea participanților care doresc să comenteze asociația lor sau să pună o întrebare despre o asociație care nu este a lor.

Folosind unele dintre „răspunsurile” lor și adăugând alte elemente, el explică participanților ce înseamnă un conflict folosind un text (în Anexa Atelierului) despre conflicte și condițiile preliminare pentru rezolvarea lor pașnică.

2.2. Împărțiți participanții în 4 grupuri. Fiecare grup ar trebui să creeze un fel de definiție a termenului „VIOLENTĂ” ȘI „CONFLICT” pe baza asociațiilor enumerate (se pot adăuga mai multe cuvinte și noțiuni), de parcă ar trebui să explice cuiva care nu a auzit niciodată de termenul respectiv (de exemplu, străinilor...).

2.3. În plen grupurile prezintă definițiile lor. Urmează discuția:

- Cum a funcționat munca în grupuri?
- Au existat dezacorduri? Despre ce?
- Atitudinea cuiva i-a surprins sau i-a pus pe gânduri?
- Am scăpat să spunem ceva important despre violență? Cine comite și cine suferă violență?
- Există alți participanți care joacă un alt rol?
- De ce fiecare dintre ei se comportă așa, respectiv reacționează în acest mod

în situația dată?

- Ce se poate face altfel?

Fiecare grup prezintă un exemplu la care a lucrat și concluziile. Moderatorul acordă spațiu participanților pentru a pune întrebări și a discuta.

Durata 25 minute

ACTIVITATEA 3: Moderatorul dă definiția violenței pe care o propune programul „Școala fără violență”. Enumeră 6 tipuri de violență: fizică, verbală, psihică, socială, electronică și sexuală.

3.1. **NOD UMAN** - joc comun. Moderatorul dă instrucțiuni și precizează scopul jocului.

Toți participanții formează un cerc și se deplasează spre centru cu ochii închiși și mâinile ridicate în fața lor. Fiecare participant ar trebui să se țină de mână cu cineva, cu ambele mâini (nu neapărat aceeași persoană), fără să deschidă ochii. Când toți participanții au apucat mâna cuiva (de mână, nu de cot/antebraț...), moderatorul îi invită pe participanți să deschidă ochii. Atunci, rezultatul „nodului” ar trebui să se rezolve, astfel încât participanții să se deznoade singuri, fără a da drumul mâinilor.

Durata 10 minute

ACTIVITATEA 4: Temă de casă

Vizionați împreună cu copiii filmul „Spune NU” vorbiți despre el.

- *Link - <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/03/Vodic-za-primenu-revidiranih-indikatora-za-potencijalne-zrtve-trgovine-ljudima-1.pdf>*
- *www.netpatrola.rs*
- Net patrola - Misiunea Net patrolei este de a proteja copiii de pe Internet și de a elimina conținutul dăunător de pe Internet.
- Siguranța copiilor pe Internet - „Ghid pentru copii”, Kreativni centar

SUPLIMENT PENTRU ATELIER

De când există umanitate, există violență, inclusiv violență de la egal la egal. Violența se referă la acele acțiuni și comportamente față de ceilalți pe care dorim în mod intenționat să-i umilim, insultăm, ofensăm, speriem sau rănim.

De obicei enumerăm câteva forme de comportament violent și abuz:

- Verbal – a batjocori, a disprețui, a ofensa...
- Fizic - a lovi, a împinge pe cineva, a lua și distruge lucruri...
- Social - bârfă, evitare, ignorare, răspândirea minciunilor și zvonurilor...
- Psihologic - priviri amenințătoare, grimase, batjocuri, urmărire, șantaj...
- Sexual - diferite niveluri de contact fizic (mângâiere, atingere, îmbrățișare, forțare la act sexual...) pe care nu le dorește una dintre părți sau nu sunt adecvate vârstei lor.
- **Violența electronică – mesaje de amenințare, insulte, răspândirea de zvonuri, șantaj pe care o persoană sau mai multe le trimit alteia folosind tehnologia înaltă (mobil, Internet), prezentarea sub o identitate falsă și manipularea persoanelor.**

EXEMPLE DE RISC:

Disponibilitate ușoară a profilurilor, de ex. profilurile „deschise” al căror conținut poate fi văzut de toată lumea, indiferent dacă sunt prieteni online cu proprietarul/a profilului.

- **„Acumularea” de prieteni/e**, atât pe cei care îi cunoaștem, cât și pe cei care nu-i cunoaștem.
- **„Partajarea” excesivă a informațiilor** care pot pune în pericol proprietarul/a profilului (urmărire, șantaj etc.).
- **Comentarii, videoclipuri, fotografii nepotrivite** pe care alte persoane le lasă pe profilurile noastre sau ni le trimit prin mesaje pe rețelele de socializare.
- **Furtul de identitate** prin lăsarea de informații personale confidențiale pe Internet/rețelele de socializare.
- **Abuzul de informații/fotografii** cu scopul șantajului, hărțuirii, umilirii, intimidării în lumea virtuală, de către un individ sau un grup.
- **Pedofilie/prezentarea sub o identitate falsă.**

SUPLIMENT PRIVIND CONFLICTELE ȘI SOLUȚIONAREA LOR

Conflictele sunt un fenomen în relațiile interpersonale, care poate fi rezultatul: neînțelegerii, valorilor diferite, intereselor opuse, opiniilor diferite asupra intereselor proprii și ale altora, nevoilor nesatisfăcute sau de ex. incapacitatea de a-și exprima propriile sentimente și opinii. Conflictele există în relațiile cu semenii în viața de zi cu zi, dar și în/între grupuri și comunități.

Elementele conflictului ar putea fi reduse la două grupe de noțiuni: un grup de elemente conflictuale care sunt de obicei vizibile sau evidente, și un grup de lucruri care nu sunt vizibile la prima vedere. Prezentate vizual, aceste două grupe de lucruri ar putea fi prezentate ca un întreg dintr-un ghețar, unde există o parte vizibilă mai mică (amenințări, șantaj, scop aparent, atitudini, ego, ură, emoții, violență, motiv de conflict, neînțelegere, gelozie, furie...) și de mai multe ori partea ascunsă care este „sub apă” (prejudecăți, frică), beneficiu personal, subconștient, ego, vanitate, caracterul uman, scopuri adevărate, dorința de schimbare, atitudini, credințe, intenții bune, neputință, experiență anterioară, emoții, socializare, valori, nesiguranță, gelozie, nevoi, cultură, forță, conflict real (cauza), conflict intern, putere...)

Elaborarea conflictului presupune comunicarea, analiza și înțelegerea tuturor sau a majorității elementelor conflictului menționate anterior, cu specificarea că așa-numita abordare a „fundului ghețarului” necesită multă răbdare, îndemânare, timp, forță și curaj.

Condițiile prealabile pentru gestionarea nonviolentă a conflictelor s-ar putea reduce la:

- respect de sine și pentru ceilalți;
- dorința de a asculta și înțelege;
- identificarea și satisfacerea nevoilor, fără a-i pune în pericol pe alții;
- cooperarea;
- deschiderea și spiritul critic
- pregătirea de a-și examina propriul comportament și atitudinile, (dezvoltarea personală) persistența în proces;
- imaginația, creativitatea, plăcerea.

Nu este cunoscut niciun model sau metodă prin care violența la apogeul său să poată fi oprită instantaneu prin mijloace violente sau nonviolente, pur și simplu nu există un model.

Edificarea comunicării, încrederii și înțelegerii sunt procese care necesită timp, demarând aceste procese putem preveni violența sau să o reducem inițial la un nivel scăzut. Nonviolența nu este pasivitate, ci abordare activă, constructivă, creativă a conflictelor.

LITERATURĂ

1. Legea privind bazele sistemului de educație și instrucție. Monitorul oficial al RS, nr. 129/2021
2. Kuzmanović, D, Zlatarović, V., Anđelković, N, Žunić-Cicvari, J. Deca u digitalnom dobu - Vodič za bezbedno i konstruktivno korišćenje digitalne tehnologije i interneta: Grafos, Užice, 2019
3. Kuzmanović, D, Lajović, B, Grujić, S. și Medenica G. Digitalno nasilje - prevencija i reagovanje. Belgrad: Ministerul Învățământului, Științei și Dezvoltării Tehnologice și Societatea Pedagogică din Serbia, 2016.
4. Platforma națională pentru prevenirea violenței „Čuvam te”
5. Popadić, D. și Kuzmanović, D. Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji Belgrad: Institutul de psihologie al Facultății de Filosofie a Universității din Belgrad, 2013
6. Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama. Belgrad: Ministerul Învățământului Republicii Serbia, 2007

<https://www.unicef.org/serbia/media/5771/file/Digitalno%20nasilje.pdf>

<https://www.unicef.org/serbia/media/5771/file/Digitalno%20nasilje.pdf>

https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf

<https://cuvamte.gov.rs/>

https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Posebni_protokol_-_obrazovanje1.pdf